

Ks. Dr hab. Sławomir Bukalski <https://orcid.org/0000-0002-9768-4634>

Wydział Teologiczny
Uniwersytet Szczeciński, Szczecin

Jakość narzeczeństwa w kontekście stylów przywiązaniowych

Betrothal quality in the perspective of attachment styles

<https://doi.org/10.34766/fetr.v41i1.226>

Abstrakt: Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie wyników badań dotyczących stylów przywiązania oraz jakości narzeczeństwa. Teoria przywiązania Johna Bowlby'ego wskazuje na trzy style przywiązania: bezpieczny, unikający oraz lękowo-ambiwalentny. Jakość narzeczeństwa została zdefiniowana rozumieniem miłości przez nupturientów oraz jakością komunikacji interpersonalnej.

W celu weryfikacji hipotez badawczych przebadano 130 par narzeczeńskich za pomocą zestawu trzech kwestionariuszy psychologicznych do oceny stylu przywiązania, rozumienia miłości oraz komunikacji interpersonalnej. Przeprowadzone analizy wykazały, że poszczególne style przywiązania reprezentowane w życiu nupturientów wyjaśniają jakość życia narzeczeńskiego w badanych aspektach tego życia. Rezultaty badań potwierdziły, że poszczególne style przywiązania można traktować jako predyktory jakości narzeczeństwa.

Słowa kluczowe: jakość związku, komunikacja interpersonalna w narzeczeństwie, miłość w narzeczeństwie, narzeczeństwo, teoria przywiązania.

Abstract: The aim of this paper is to present results of studies focused on attachment styles and betrothal quality. John Bowlby's attachment theory suggests three attachment styles: secure, avoidant and anxious-ambivalent. Betrothal quality is here defined by understanding love and quality of communication between the betrothed.

In order to verify the hypotheses, 130 betrothed couples were studied with a set of three psychological questionnaires assessing attachment styles, understanding love and communication. Analyses revealed that different attachment styles determine/affect the quality of betrothed life in terms of the aforementioned factors. The results confirm that attachment styles can be seen as predictors of betrothal quality.

Keywords: relationship quality, communication between the betrothed, love in betrothal, betrothal, attachment theory.

Wprowadzenie

Problematyka jakości związku narzeczeńskiego, choć nie jest obszernie podejmowana w naukowej literaturze psychologicznej oraz teologicznej, to z całą pewnością należy do zagadnień ważnych społecznie oraz interesujących duszpastersko. Zdecydowanie częściej pojawiają się analizy naukowe dotyczące jakości związku małżeńskiego. Aktualnie w Polsce blisko co trzecie małżeństwo rozpada się, a każdy rozwód należy do wydarzeń najbardziej traumatycznych nie tylko dla samych małżonków, ale także dla dzieci w takim związku. Podejmując próby zapobiegania temu procesowi należy zadawać pytanie o możliwości

minimalizowania przyczyn, które prowadzą do rozpadu małżeństwa. Analiza trzech głównych przyczyn rozwodów w Polsce (tzw. niezgodność charakterów, zdrada małżeńska, uzależnienia) pozwala stwierdzić, że mają one swój początek już w okresie przedmałżeńskim. Innym aspektem oddziaływań zapobiegawczych rozpadu związku małżeńskiego jest analiza stylów przywiązaniowych opracowanych przez Johna Bowlby'ego i widzianych jako predyktory jakości narzeczeństwa oraz jakości małżeństwa. Dominujący styl przywiązania zapoczątkowany w relacji matka - dziecko, choć może ulegać pewnym przemianom, pozostaje jednak na całe życie i także w dorosłości będzie dalej stylem dominującym. Teoria Bowlby'ego ma swoje empiryczne potwierdzenie w relacjach małżeńskich. Zdecydowanie słabiej powyższa teoria weryfikowana jest empirycznie wśród narzeczonych, choć próby takiej weryfikacji zostały podjęte przez badaczy rozważanej problematyki (Liberska, Suwalska, 2011; por. także: Bukalski, 2012, 2013).

Jakość związku narzeczeńskiego nawiązuje do modelu teoretycznego Grahama Spaniera i Roberta Lewisa. Autorzy ci, definiują jakość małżeństwa jako „subiektywną ocenę związku pary małżeńskiej z uwzględnieniem pewnej liczby wymiarów i ocen” (Spanier, Lewis 1980, s. 826). Ujawniana jest tu ocena małżonków z uwzględnieniem różnorodnych obszarów życia w kontekście czasowym trwania związku. Czynniki warunkujące jakość małżeństwa odnoszą się do okresu przed zawarciem małżeństwa; do tych, które działają w trakcie trwania małżeństwa; oraz do tzw. czynników dodatkowych związanych z utrzymaniem związku (Lewis, Spanier, 1979, s. 268-294). Jakość narzeczeństwa definiowana w niniejszym artykule nawiązuje do najsilniejszego predyktora jakości związku, czyli do komunikacji interpersonalnej oraz do rozumienia miłości pomiędzy nupturientami. W powyższym kontekście pojawiają się zasadnicze pytania problemowe: czy można przewidywać i podnosić jakość związku już na etapie narzeczeństwa? Czy styl przywiązania reprezentowany przez nupturientów i wyniesiony z wczesnego dzieciństwa pozwala wyjaśniać i wnioskować o jakości narzeczeństwa w wybranych aspektach?

Poszukiwanie związków istotnych statystycznie pomiędzy wskazanymi powyżej aspektami (style przywiązaniowe jako zmienne niezależne oraz komunikacja interpersonalna i rozumienie miłości jako zmienne zależne) jest możliwe dzięki zastosowaniu właściwych metod badawczych (modelu korelacyjno-regresyjnego).

1. Style przywiązaniowe w dzieciństwie a relacje interpersonalne w dorosłości

Teoria przywiązania Johna Bowlby'ego pozwala wyróżnić konkretne style przywiązania reprezentowane przez dorosłych, choć mające swój początek we wczesnym dzieciństwie. Bowlby badając mechanizmy utrwalania więzi dziecka przede wszystkim z matką przedstawił tezę mówiącą, iż w każdym człowieku istnieje uwarunkowany genetycznie, biologicznie oraz typowy dla osoby system przywiązania. Tendencja do

poszukiwania kontaktu dziecka z matką jest wręcz atrybutem dziecka, który zmienia się bardzo powoli wraz z upływającym czasem (Bowlby, 2007, s. 405). Przywiązanie (*attachment*) to ogólny termin odnoszący się do stanu i jakości więzi danej osoby. Można je podzielić na przywiązanie ufne (*secure*) i lękowe (*insecure*) (...). Być do kogoś przywiązanym - to czuć się bezpiecznie i pewnie. I na odwrót - osoba przywiązana lękowo może żywić całą mieszaninę uczuć w stosunku do postaci, do których jest przywiązana: silną miłość i zależność, strach przed odrzuceniem, drażliwość i czujność (Holmes, 2007, s. 112).

Przywiązanie matki i dziecka i wynikające z tej relacji konkretne style przywiązaniowe można uznać za pewien wzorzec dla innych relacji: miłości, bliskości, sposobu bycia, rozumowania, komunikowania, określania samego siebie oraz związków z innymi osobami.

Zachowania przywiązaniowe z wczesnego dzieciństwa uważane są za prototypy dla wszystkich dalszych relacji miłości i związków interpersonalnych z innymi ważnymi osobami, w tym także dobór partnera i relacje z nim. Przywiązanie kształtowane w dzieciństwie uznawane jest za wewnętrzny aktywny model, który najmocniej decyduje o późniejszej osobowości człowieka oraz wszelkich zachowaniach interpersonalnych (Bowlby, 1995, s. 17-26; Płopa, 2007, s. 96). „Styl przywiązania jest ważnym predyktorem zachowań rozwiniętych i utrwalonych w dzieciństwie, a obserwowanych na dalszych etapach życia - również w okresie dorosłości” (Czapiga, 2007, s. 14). Zachowaniem przywiązaniowym Bowlby określa wszystkie zachowania pojawiające się we wczesnym dzieciństwie prowadzące do osiągnięcia bliskości z osobą znaczącą (Bowlby, 2007, s. 214). Istotnym elementem w kształtowaniu się przywiązania odgrywa więź emocjonalna łącząca dziecko z matką, która powstaje w wyniku interakcji. Pozytywna odpowiedź ze strony matki (lub opiekuna) na komunikaty dziecka prowadzi do kształtowania dojrzałego obrazu samego siebie. Brak odpowiedzi lub odpowiedź negatywna prowadzi do kształtowania w życiu dziecka negatywnego obrazu samego siebie. Z psychologicznego punktu widzenia obraz samego siebie jest kluczowym do zrozumienia zachowań w życiu dorosłego człowieka. Zależność różnych zachowań człowieka z obrazem samego siebie jest potwierdzona psychologicznie. Ta zależność dotyczy między innymi relacji interpersonalnych.

Trzy style przywiązaniowe (bezpieczny, unikający oraz lękowo-ambiwalentny) ukształtowane we wczesnym dzieciństwie i umacniane w okresie dorastania ujawniają się w dorosłości w relacjach interpersonalnych z osobami znaczącymi, także w związkach narzeczeńskich lub małżeńskich. Przywiązanie pomiędzy osobami dorosłymi nie jest oczywiście identyczne i nie jest „kopią” tego przywiązania z dzieciństwa. Stanowi natomiast bardzo istotny punkt wyjścia w kształtowaniu relacji w dorosłości. Zachowania w życiu dorosłym dotyczące np. ochrony przed niebezpieczeństwem, reakcji emocjonalnych, zdolności samokontroli, jakości uczenia się, poznawania otoczenia, eksploracji otoczenia,

nabywania kompetencji społecznych i interpersonalnych, budowania więzi z innymi, są zazwyczaj konsekwencją stylu przywiązania z wczesnego dzieciństwa. Wzorzec przywiązania z tamtego okresu prowadzi do tworzenia wewnętrznego modelu samego siebie, modelu samooceny oraz do tzw. *ja* społecznego wyjaśniającego relacje w różnych związkach w dorosłości (Bierhoff, Grau, 1999; Liberska, Suwalska, 2011).

Rozumienie i realizowanie miłości przez partnerów związku narzeczeńskiego ma istotny wpływ na jakość i stabilność oczekiwanego związku małżeńskiego. Miłość oraz więź należą do najważniejszych czynników konstytuujących małżeństwo. Są niezmiennie podstawą powodzenia i jakości związku małżeńskiego. Narzeczeństwo jest szczególnym czasem uczenia się współodczuwania, współrozumienia oraz współdziałania, czyli uczenia się miłości rozumianej jako postawa. Miłość odnosi się przede wszystkim do samego związku interpersonalnego czyli do przeżyć uczuciowych i emocjonalnych, do rozumnej i logicznej refleksji oraz do zaangażowania i działania. Ta postawa to jednocześnie szczególna wartość w życiu małżeńskim, cel życia, szczęście, poświęcenie się dla wybranego człowieka, podstawa stabilizacji życiowej, poczucie bezpieczeństwa (Póltawska, 1993; Kiereś, 2008). Miłość narzeczeńska jest procesem dojrzewania nupturientów „do podjęcia nieodwracalnej decyzji wspólnego życia, jest przygotowaniem do miłości wiążącej ich na całe życie, do miłości małżeńskiej (...). Miłość narzeczeńska w odróżnieniu od miłości małżeńskiej jest miłością duchową, altruistyczną, bo zakłada brak współżycia fizycznego pomiędzy narzeczonymi” (Kosmala, 1999, s. 275). Miłość narzeczeńska przygotowuje nupturientów do realizowania miłości małżeńskiej.

W psychologicznym rozumieniu miłości można odnieść się do koncepcji miłości zaproponowanej przez Roberta Sternberga (2007), który wyróżnia namiętność, intymność oraz zaangażowanie.

Namiętność - informuje o silnej fizycznej atrakcyjności i pożądaniu drugiej osoby (narzeczonej/narzeczonego). Ten składnik miłości łączy romantyczne uczucia i pożądanie seksualne.

Intymność - wskazuje, że nupturienti obdarzają siebie uczuciem bliskości, jedności i tworzą między sobą więź. Widoczna jest stosunkowo silna tendencja do koncentracji na dobrym samopoczuciu ukochanej osoby, na okazywaniu szacunku partnerowi oraz dawaniu i otrzymywaniu wsparcia emocjonalnego. Uznawana jest za szczególne kryterium w długotrwałych związkach i wyraża pragnienie dbania o dobro partnera.

Zaangażowanie/decyzja - dotyczy świadomej decyzji nupturientów dotyczącej gotowości do podtrzymania związku z ukochaną osobą, ujawnia się w postawach akceptacji współmałżonka, w pragnieniu nawiązania i utrzymania z nim bliskiej więzi, ale także w budowaniu pozytywnego obrazu życiowego partnera. Jest działaniem całkowicie świadomym ze strony partnerów, ma decydujący wpływ na trwałość małżeństwa. W dłuższej perspektywie (małżeńskiej) ten aspekt miłości pozwala budować i pod-

trzymywać związek pomiędzy partnerami (tamże; por. także: Wojciszke, 1995, 2009).

Trzy składniki miłości wchodzi z sobą we wzajemne interakcje. Jakość związku zależy od natężenia poszczególnych komponentów oraz rodzaju wzajemnych powiązań pomiędzy komponentami wśród nupturientów.

Drugim aspektem dotyczącym relacji interpersonalnych w dorosłości i mającym związek ze stylami przywiązania jest komunikacja między partnerami. Okres narzeczeństwa daje nupturientom możliwość uświadomienia sobie własnych umiejętności komunikacyjnych. Istotnymi kryteriami tych umiejętności są przede wszystkim umiejętności słuchania i odpowiadania, gotowość do naprawiania wyrządzonej krzywdy, godzenia się, poziom wrażliwości na osobę partnera, potrzeba unikania konfliktów oraz zdolność dostosowania się do odmiennych potrzeb i stylów partnera związku. Literatura przedmiotu wskazuje jednoznacznie, że komunikacja interpersonalna to najmocniejszy predyktor jakości relacji międzyludzkich (Kaźmierczak, Plopa, 2006; Rostowska, 2007; Harwas-Napierała, 2008; Weryszko, 2010). Należy jednak zauważyć, iż jakość samej komunikacji interpersonalnej uwarunkowana jest wieloczynnikowo. Zależy między innymi od poziomu rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społeczno-moralnego osób komunikujących się, od struktury obrazu własnej osoby (samoocena, stosunek *ja* realnego do *ja* idealnego), poziomu empatii i otwartości. Inaczej prezentuje się wśród kobiet i mężczyzn. Jest konsekwencją przygotowania do wspólnego życia, nawyków wyniesionych z rodzinnego domu, nastawienia do życia rodzinnego, wyznawanych poglądów i preferowanych wartości, a także cech charakteru i umiejętności współżycia z innymi. Kształtowanie umiejętności dialogu między narzeczonymi daje zdecydowanie większą możliwość wzajemnego poznawania się oraz rozumienia różnych potrzeb drugiej strony związku. Prawidłowa komunikacja interpersonalna zapewnia stronom silne poczucie bezpieczeństwa, pozwala budować tożsamość własną oraz tożsamość związku, kształtować dojrzałość osobowościową, uczyć się konstruktywnych strategii rozwiązywania konfliktów. Pozytywne nawyki dotyczące komunikacji nabyte w narzeczeństwie pozwalają parze korzystnie funkcjonować w małżeństwie (Bukalski, 2013, s. 99-104).

W nawiązaniu do zadanych pytań problemowych oraz wcześniejszych wyników badań empirycznych zostały postawione następujące hipotezy badawcze:

Hipoteza 1: Bezpieczny styl przywiązania w całej badanej grupie wyjaśnia jakość życia narzeczeńskiego w aspekcie komunikacji interpersonalnej.

Hipoteza 2: Bezpieczny styl przywiązania w całej badanej grupie wyjaśnia jakość życia narzeczeńskiego w aspekcie rozumienia miłości.

Hipoteza 3: Pozabezpieczne style przywiązania wyjaśniają negatywne aspekty komunikacji interpersonalnej (deprecjację partnera).

Hipoteza 4: Pozabezpieczne style przywiązania wyjaśniają niski poziom rozumienia miłości.

2. Metoda badań własnych

2.1. Osoby badane

W badaniu wzięło udział 260 osób - mieszkańcy Szczecina oraz Stargardu. Liczebność grup mężczyzn i kobiet była zbieżna, po 130 osób. Wszystkie osoby były w chwili badania parami narzeczeńskimi z wyznaczonym terminem zawarcia związku małżeńskiego.

Wiek respondentów zawierał się w przedziale od 24 do 40 lat ($M=28,27$; $SD=4,09$). Najliczniejszą grupę stanowiły osoby z przedziału wiekowego od 24 do 29 lat (61% wszystkich badanych). Drugą co do wielkości grupą byli narzeczeni z przedziału wiekowego od 30 do 35 lat (29% wszystkich nupturientów). Natomiast osoby najstarsze z przedziału wiekowego 36-40 lat stanowiły 10% całości grupy.

Badane osoby wykazywały się w zdecydowanej większości wyższym wykształceniem - w sumie 69% całej grupy. Osoby ze średnim wykształceniem stanowiły 31% wszystkich badanych.

Rozpiętość stażu narzeczeńskiego wynosiła od pół roku do trzech lat. Badane osoby w zdecydowanej większości wspólnie zamieszkiwały i żyły na wzór związku małżeńskiego. Na taką rzeczywistość wskazało 81% wszystkich osób uczestniczących w badaniach (212 osób, czyli 106 par). Jedynie 19% nupturientów nie zamieszkiwało przed zawarciem małżeństwa. Na taką sytuację wskazały 24 pary (48 osób).

Analizy testem *t*-Studenta dla prób niezależnych nie wykazały istotnych statystycznie różnic w zakresie poszczególnych stylów przywiązania mierzonych Kwestionariuszem Stylów Przywiązaniowych wśród kobiet i mężczyzn. Oznacza to, że kobiety nie różniły się istotnie od mężczyzn pod względem poziomu uzyskanego w zakresie stylu bezpiecznego, unikowego oraz lękowego-ambiwalentnego.

2.2. Metody pomiarowe i procedura badań

2.2.1. Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych (KSP) Mieczysława Plopy.

Podstawą teoretyczną kwestionariusza jest koncepcja przywiązania Bowlby'ego, która zakłada że wytworzony we wczesnym okresie życia styl przywiązania przekłada się na jakość relacji z ważną osobą w dorosłym życiu. Kwestionariusz pozwala mierzyć natężenie trzech stylów przywiązania.

Styl bezpieczny wskazuje, że osoba odczuwa wysoki poziom satysfakcji w bliskich relacjach z osobą ważną we własnym życiu. Osoba łatwo okazuje uczucia i emocje, jest przekonana o dostępności bliskiej osoby w razie potrzeby. Charakteryzuje się wzajemnym zaufaniem, otwartością i przeświadczeniem o życzliwości partnera, satysfakcją z bliskości oraz silnym poczuciem bezpieczeństwa.

Styl lękowo-ambiwalentny charakteryzuje się częstym występowaniem niepokoju o trwałość związku, zamartwianiem się, że partner może poszukiwać alternatywnych relacji z powodu braku satysfakcji ze związku. Obawy te zwykle nie mają racjonalnego i obiektywnego uzasadnienia.

Styl unikowy informuje, że osoba ujawnia brak tendencji do nawiązywania otwartych i bliskich relacji, nie przejawia gotowości do otwartych relacji z partnerem, staje się zdenerwowana, spięta, zażenowana. Styl unikowy wskazuje, że osoba czuje się dobrze, gdy pomiędzy partnerami istnieje wyraźna i nieprzekraczalna granica (Plopa, 2008).

Kwestionariusz wykazuje się wysokimi wskaźnikami rzetelności i trafności oraz mocą dyskryminacyjną. Przeznaczony jest do badania kobiet oraz mężczyzn posiadających doświadczenie bycia w bliskim związku. Składa się z dwudziestu czterech twierdzeń (po osiem dla każdego stylu). Wynik surowy mieści się w granicach od 8 do 56 punktów, po czym odczytywany jest na skali stenowej (Plopa, 2007a; 2008).

2.2.2. Kwestionariusz Mierzenie Miłości (KMM) Roberta Sternberga

Podstawą teoretyczną kwestionariusza jest tzw. „trójczynnikowa teorii miłości”. Miłość ujmowana jest w kategoriach trzech składników, które zostały obrazowo rozmieszczone na wierzchołkach trójkąta (chodzi o metaforę a nie figurę geometryczną). Wspomniane składniki miłości to intymność, namiętność i zobowiązanie (Sternberg, 1997; Wojciszke, 1995).

Namiętność dotyczy pragnienia fizycznego połączenia się z partnerem, jest najmocniej nasycona pożądaniem erotycznym oraz silnymi emocjami, odgrywa najistotniejszą rolę w związkach krótkotrwałych.

Intymność jest wymiarem miłości dotyczącym przywiązania i poczucia bliskości, wzajemnej troski, zaufania, zrozumienia oraz gotowości do pomocy.

Zobowiązanie wskazuje najmocniej na świadome działanie w kierunku podtrzymania związku, wspólnego bycia razem, a w dalszej perspektywie na jego utrzymanie (Wojciszke, 2009).

Mocne wskaźniki psychometryczne kwestionariusza potwierdzają badania mocy dyskryminacyjnej, struktury czynnikowej skal, rzetelności, a także trafności. KMM służy do badania kobiet i mężczyzn będących w bliskim związku partnerskim. Narzędzie badawcze składa się z dwudziestu jeden stwierdzeń ocenianych na siedmiopunktowej skali. Wyniki surowe mieszczące się w przedziale od 21 do 147 punktów interpretuje się w skali stenowej jako stopień nasilenia danego składnika miłości (Wojciszke, 1995).

2.2.3. Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej (KKM) Marii Kaźmierczak i Mieczysława Plopy

Kwestionariusz wskazuje trzy różne sposoby komunikowania się w małżeństwie: komunikację wspierającą (dziesięć pozycji), deprecjonującą (jedenaście pozycji) oraz zaangażowanie (dziewięć pozycji). Dwie wersje kwestionariusza pozwalają ocenić zachowania komunikacyjne własne oraz partnera.

Wsparcie wskazuje na szacunek do partnera, docenianie jego wysiłków, interesowanie się jego potrzebami i problemami oraz aktywne uczestniczenie we wspólnym rozwiązywaniu tychże problemów.

Zaangażowanie oznacza umiejętność tworzenia atmosfery wzajemnego zrozumienia i bliskości w związku poprzez okazywanie sobie uczuć. Jest to zdolność zauważania i podkreślania wyjątkowości oraz wartości partnera, dbanie o urozmaicenie codziennej rutyny, a także staranie się o zgodę w relacji i zapobieganie konfliktom przez dążenie do kompromisu.

Deprecjacja to wyrażanie agresji wobec partnera, dążenie do zdominowania i kontrolowania jego działań, nieuszanowanie jego godności (Plopa, 2007a).

Własności psychometryczne kwestionariusza nie budzą zastrzeżeń. Rzetelność poszczególnych pozycji w każdej ze skal zawiera się w przedziale od 0,77 do 0,91, natomiast moc dyskryminacyjna pozycji od 0,25 do 0,75. Trafność teoretyczną kwestionariusza sprawdzano poprzez korelacje poszczególnych wymiarów z wymiarami Kwestionariusza Osobowości R.B. Cattella. Deprecjacja okazała się związana z cechami wskazującymi na pewne niezrównoważenie emocjonalne, niską odporność na frustrację, ekspansywność, egocentryzm. Wsparcie oraz zaangażowanie są najmocniej skorelowane z cechami adaptacyjnymi do otoczenia (Plopa, 2007a).

Badania były przeprowadzane indywidualnie z narzeczonymi oraz w trakcie spotkań grupowych, w ramach tzw. przygotowania bliższego lub bezpośredniego do zawarcia sakramentu małżeństwa w parafiach. W obu przypadkach osoby zostały poinformowane o anonimowości oraz dobrowolności badań, a także udzielono instrukcji związanych z wypełnianiem testów psychologicznych. Mimo spotkań z parami narzeczeńskimi, osoby udzielały odpowiedzi samodzielnie jako odpowiedzi własne bez konsultacji z partnerem lub partnerką związku. Respondenci zostali także poinformowani o celu badań - czyli analizie naukowej dotyczącej związku stylów przywiązania z jakością związku.

3. Wyniki badań własnych

Poszukiwanie związków korelacyjnych pomiędzy stylami przywiązaniowymi i aspektami jakości narzeczeństwa w życiu nupturientów jest pierwszym etapem obliczeń statystycznych (tabela 1). Style przywiązaniowe są wnoszone w związek przez strony tegoż

związku, natomiast dwa aspekty jakości narzeczeństwa (rozumienie miłości oraz komunikacja interpersonalna) pojawiają się i są kształtowane dopiero w narzeczeństwie. Wyniki przedstawione w tabeli nr 1 są wynikami całej badanej grupy: mężczyzn i kobiet.

Tabela 1. Wyniki korelacji r Pearsona pomiędzy stylami przywiązania i aspektami jakości narzeczeństwa

Aspekty jakości narzeczeństwa:	Styl przywiązaniowy		
	Bezpieczny	Unikowy	Lękowo-ambiwalentny
rozumienie miłości			
Namiętność	0,21***	-0,17***	0,04
Intymność	0,40***	-0,25***	-0,20***
Zobowiązanie	0,18***	-0,10	0,00
Aspekty jakości narzeczeństwa:			
komunikacja interpersonalna	Bezpieczny	Unikowy	Lękowo-ambiwalentny
Wsparcie własne	0,38***	-0,22***	-0,13**
Zaangażowanie własne	0,35***	-0,26***	-0,07
Deprecjacja własna	-0,14**	0,14**	0,17***
Wsparcie partnera	0,51***	-0,30***	-0,28***
Zaangażowanie partnera	0,40***	-0,24***	-0,27***
Deprecjacja partnera	-0,23***	0,18***	0,23***

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

3.1. Rozumienie miłości: namiętność, intymność, zobowiązanie

Analizy korelacji r Pearsona wykazały, że między wynikiem stylu bezpiecznego a wszystkimi wynikami w aspektach miłości: namiętności, intymności oraz zobowiązania wystąpiła dodatnia korelacja. Oznacza to, że wyższy poziom w zakresie stylu bezpiecznego wśród nupturientów wiąże się z wyższym poziomem w zakresie wspomnianych aspektów miłości.

Drugim istotnym związkiem jest korelacja ujemna pomiędzy stylem unikowym a dwoma wymiarami miłości. Otóż, im badane osoby wykazywały się większym nasileniem w zakresie stylu unikowego, tym uzyskiwały niższy poziom w zakresie namiętności oraz intymności. Ponadto, im nupturienti wykazywali się wyższym poziomem w zakresie stylu lękowo-ambiwalentnego, tym uzyskiwali niższy poziom w zakresie intymności.

Jakościowa interpretacja powyższych zależności wskazuje, iż wysoki wynik stylu bezpiecznego ujawnia wzrost aspektu miłości, który najmocniej nasycony jest pożądaniem erotycznym oraz silnymi emocjami pozytywnymi (namiętność). Nasilony styl bezpieczny wśród narzeczonych przekłada się na widzenie partnera jako atrakcyjnego, do którego

kierowany jest pociąg fizyczny i pragnienie bycia z ukochaną osobą. Narzeczeni ujawniają poczucie bliskości, wzajemne zaufanie oraz gotowość pomocy (intymność). Jednocześnie strony wykazują dużą gotowość do podtrzymania związku, bycia razem, a w dalszej perspektywie na utrzymanie związku (zobowiązanie).

Przeciwna sytuacja pojawia się w korelacjach ze stylem unikowym oraz stylem lękowo-ambiwalentnym. Nasilone style pozabezpieczne wskazują na niski poziom bliskości, zaufania, wzajemnej troski, zrozumienia, niski poziom do trwania w związku.

3.2. Komunikacja interpersonalna: wsparcie własne, zaangażowanie własne, deprecjacja własna, wsparcie partnera, zaangażowanie partnera, deprecjacja partnera

Kolejny etap procedury korelacyjnej wykazał, że wyższy poziom bezpiecznego stylu przywiązania wśród nupturientów koreluje dodatnio, czyli z wyższym poziomem w zakresie wsparcia własnego i partnera oraz zaangażowania własnego i partnera. Jednocześnie wysoki wynik stylu bezpiecznego koreluje ujemnie z niższym poziomem w zakresie deprecjacji własnej i partnera.

Korelacje w zakresie dwóch pozabezpiecznych stylów przywiązania wykazały niemalże wszystkie powiązania z komunikacją interpersonalną wśród narzeczonych jako istotne statystycznie. Wysoki wynik stylu unikowego współwystępuje z niższym poziomem w zakresie wsparcia własnego i partnera oraz zaangażowania własnego i partnera. Wysoki wynik w stylu unikowym wiąże się również z wyższym poziomem w zakresie deprecjacji własnej i partnera.

Z kolei wysoki wynik stylu lękowo-ambiwalentnego koreluje z niskim poziomem w zakresie wsparcia własnego i partnera oraz zaangażowania partnera. Relacja tego stylu przywiązaniowego nie wykazuje natomiast zależności istotnej statystycznie z zaangażowaniem własnym. Warto jedynie zauważyć, że jest to korelacja ujemna więc wzrost natężenia stylu lękowo-ambiwalentnego współwystępuje z niskim wynikiem zaangażowania własnego. Dwoma kolejnymi istotnymi związkami korelacyjnymi są wysokie wyniki stylu lękowo-ambiwalentnego, które współwystępują z wysokimi poziomami w zakresie deprecjacji własnej i partnera.

Powyższe zależności informują, że wysoki wynik stylu bezpiecznego i niskie wyniki w stylach pozabezpiecznych wskazują na postawy szacunku okazywanego partnerowi poprzez docenianie jego wysiłków, przejawianie zainteresowania problemami i potrzebami partnera. Troska o partnera przejawia się we wszystkich sytuacjach dnia codziennego (wsparcie). Wyniki stylu bezpiecznego oraz stylów pozabezpiecznych wskazują także na umiejętność tworzenia atmosfery wzajemnego zrozumienia i bliskości przez nupturientów. Narzeczeni okazują sobie pozytywne uczucia, podkreślają wyjątkowość i ważność partnera. Wyróżnione statystycznie związki wskazują także na dążenie do zapobiegania konfliktom

przez dążenie do kompromisu (zaangażowanie). Negatywny wymiar komunikacji interpersonalnej pomiędzy nupturientami (deprecjacja) wskazuje na odwrotne kierunki korelacji niż w dwu wcześniejszych wymiarach komunikacji. Gdy nupturienci wykazują się niskim wynikiem bezpiecznego stylu przywiązania oraz wysokimi wynikami w stylach pozabezpiecznych ujawniają zdecydowanie gorszą jakość komunikacji interpersonalnej. Uzyskana korelacja wskazuje wówczas na osoby, które przejawiają chęć zdominowania i kontrolowania działań partnera, narzucają swoje zdanie partnerowi, wyrażają agresję wobec partnera, nie szanując jego godności.

Aby sprawdzić wpływ poszczególnych wyników stylów przywiązaniowych na aspekty jakości narzeczeństwa w zakresie miłości oraz komunikacji interpersonalnej przeprowadzono model regresji krokowej (tabela 2). Statystyka pozwala wyodrębnić konkretny zespół skal (strukturę cech), który wskazuje ich wpływ na nasilenie jakości związku. Analiza regresji krokowej daje odpowiedź na pytanie, czy poziom jakości narzeczeństwa zależy od stylu przywiązaniowego? Niniejsza analiza jest drugim etapem obliczeń statystycznych.

Tabela 2. Krokowa regresja wielokrotna wyników w aspektach jakości narzeczeństwa względem wyników w stylach przywiązaniowych

Zmienne	β	t	p
Namiętność: $R = 0,33$; $R^2 = 0,115$; $F(5,374) = 10,89$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,167	2,88	0,004
Styl unikowy	-0,149	-2,53	0,012
Styl lękowo-ambiwalentny	0,218	3,86	0,001
Intymność: $R = 0,47$; $R^2 = 0,247$; $F(5,347) = 25,83$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,339	7,05	0,001
Zobowiązanie: $R = 0,42$; $R^2 = 0,119$; $F(4,375) = 13,83$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,131	2,40	0,017
Styl lękowo-ambiwalentny	0,143	2,68	0,008
Wsparcie własne: $R = 0,40$; $R^2 = 0,211$; $F(3,376) = 34,83$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,319	6,79	0,001
Zaangażowanie własne: $R = 0,39$; $R^2 = 0,208$; $F(6,373) = 17,55$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,254	4,54	0,001
Styl unikowy	-0,157	2,76	0,006
Styl lękowo-ambiwalentny	0,071	3,15	0,002
Wsparcie partnera: $R = 0,55$; $R^2 = 0,303$; $F(5,355) = 33,91$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,458	10,11	0,001
Zaangażowanie partnera: $R = 0,45$; $R^2 = 0,223$; $F(4,375) = 28,12$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	0,387	7,92	0,001
Deprecjacja partnera: $R = 0,34$; $R^2 = 0,131$; $F(4,365) = 15,29$; $p < 0,001$			
Styl bezpieczny	-0,226	4,48	0,001

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Zestawienie wyników w tabeli nr 2 wskazuje, że wysoka jakość narzeczeństwa we wszystkich analizowanych aspektach jest powiązana ze stylami przywiązaniowymi nupturientów. Style przywiązaniowe mają wyraźną moc predyktywną w zakresie przewidywanej wariacji wyników określających jakość narzeczeństwa w aspekcie rozumienia miłości oraz komunikacji interpersonalnej.

3.3. Rozumienie miłości: namiętność, intymność, zobowiązanie

Rezultaty krokowej regresji wielokrotnej wskazują, że style przywiązaniowe związane z namiętnością wyjaśniają 11,5% wariacji. Analizując znaki uzyskanych zależności należy zauważyć, że nupturienti wykazujący się nasilonym stylem bezpiecznym oraz lękowo-ambiwalentnym, przy jednoczesnym obniżonym stylu unikowym, będą wykazywać się bardziej nasiloną namiętnością. Kolejny wymiar miłości - intymność jest wyjaśniana w 24,7% wariacji tylko przez styl bezpieczny. Nupturienti posiadają tym wyższy poziom intymności, im wyższy będzie ich poziom stylu bezpiecznego. Z kolei zobowiązanie - trzeci aspekt miłości i jednocześnie kolejny wymiar jakości życia narzeczeńskiego jest wyjaśniany w 11,9% wariacji przez dwa style przywiązaniowe: bezpieczny oraz lękowo-ambiwalentny. Uwzględniając znaki zależności należy stwierdzić, że zobowiązanie będzie wzrastać w sytuacji nasilenia obu stylów przywiązania w życiu narzeczonych.

3.4. Komunikacja interpersonalna: wsparcie własne, zaangażowanie własne, deprecjacja własna, wsparcie partnera, zaangażowanie partnera, deprecjacja partnera

Pierwszy z wymiarów komunikacji interpersonalnej, czyli wsparcie własne wyjaśniany jest przez jeden styl przywiązaniowy - styl bezpieczny wykazujący dodatni kierunek zależności. Rozpatrywany styl przywiązaniowy wyjaśnia 21,1% zmienności w wymiarze wsparcia własnego. Jakość narzeczeństwa w aspekcie wsparcia własnego będzie wzrastać w sytuacjach, gdy narzeczeni będą wykazywać się silnym stylem bezpiecznym.

Drugi wymiar komunikacji interpersonalnej (zaangażowanie własne) wyjaśniają trzy style przywiązaniowe reprezentowane przez nupturientów. Wszystkie okazały się istotne statystycznie w równaniu regresyjnym. Styl bezpieczny i lękowo-ambiwalentny wykazują się zależnością dodatnią, natomiast styl unikowy zależnością ujemną. Wyróżniony zespół zmiennych niezależnych tłumaczy 20,8% zmienności w zaangażowaniu własnym wobec partnera. Trzeci wymiar komunikacji interpersonalnej - deprecjacja własna nie znalazł potwierdzenia istotnego statystycznie, aby był wyjaśniany stylami przywiązaniowymi nupturientów.

Kolejne wymiary komunikacji interpersonalnej dotyczą relacji partnera do osoby badanej. Wsparcie ze strony partnera, zaangażowanie partnera oraz deprecjacja partnera w komunikacji interpersonalnej najmocniej są wyjaśniane przez jeden styl przywiązaniowy, czyli styl bezpieczny. W przypadku wsparcia oraz zaangażowania kierunek zależności ze stylem bezpiecznym jest dodatni co wskazuje, że wzrost obu wymiarów komunikacji interpersonalnej będzie wzrastać w sytuacji wzrostu stylu bezpiecznego. Styl bezpieczny wyjaśnia 30,3% zmienności w wymiarze wsparcia partnera oraz 22,3% w zakresie zaangażowania partnera. W przypadku deprecjacji partnera oraz stylu bezpiecznego rezultaty krokowej regresji wielokrotnej wyjaśniają 13,1% wariancji. Kierunek zależności jest ujemny więc to oznacza, że poziom deprecjacji doświadczanej subiektywnie ze strony partnera związku będzie tym silniejszy, im słabszy będzie styl bezpieczny. W przypadku wsparcia ze strony partnera, zaangażowania partnera oraz deprecjacji partnera, styl bezpieczny można go uznać za predyktor wyjaśniający powyższe wymiary komunikacji interpersonalnej.

4. Dyskusja wyników oraz implikacje praktyczne

Wyniki analiz statystycznych pozwoliły pozytywnie zweryfikować postawione hipotezy badawcze: reprezentowane style przywiązaniowe wyjaśniają związek korelacyjny oraz przyczynowy z aspektami jakości życia narzeczeńskiego. Najmocniejszym predyktorem jakości narzeczeństwa w obu analizowanych aspektach jest bezpieczny styl przywiązaniowy. Uzyskane wyniki ukazały, że styl ten wiąże się dodatnio z aspektami miłości: namiętnością, intymnością oraz zobowiązaniem. Także dodatnio styl ten koreluje z aspektami komunikacji interpersonalnej: wsparciem własnym oraz partnera, zaangażowaniem własnym oraz partnera. Natomiast ujemną korelację ujawniono z deprecjacją własną oraz partnera. Choć związek korelacyjny stylu unikowego oraz lękowo-ambivalentnego jest z niemalże wszystkimi wymiarami miłości oraz komunikacji interpersonalnej, to już w kwestii przyczynowo-skutkowej ta zależność ujawnia się jedynie w minimalnym zakresie. Inne badania dotyczące zdecydowanie większej grupy narzeczonych, którą reprezentowali także mieszkańcy małych miejscowości oraz wsi wskazywały na większy rozmiar powiązań stylów pozabezpiecznych z aspektami miłości oraz komunikacji interpersonalnej (Bukalski, 2013, s. 185-234).

Krokowa regresja wielokrotna pozwoliła uchwycić zależność wskazującą, iż wzrostowi bezpiecznego stylu przywiązaniowego towarzyszy wzrost jakości życia narzeczeńskiego w siedmiu aspektach. Wyróżnione aspekty to: namiętność, intymność, zobowiązanie, wsparcie własne, zaangażowanie własne, wsparcie partnera, zaangażowanie partnera. Natomiast w jednym przypadku styl bezpieczny wykazuje kierunek ujemny zależności, co oznacza że obniżony poziom stylu bezpiecznego decyduje o wzroście

deprecjacji partnera. Statystyka regresji krokowej nie wykazała zależności statystycznej z deprecjacją własną. Bezpieczny styl przywiązaniowy można więc uznać za predyktor jakości życia narzeczeńskiego w analizowanych aspektach jakości związku.

Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że dwa style pozabezpieczne wykazały zdecydowanie mniejszy związek z wymiarami jakości narzeczeństwa. Nasilony wynik stylu unikowego wyjaśnia niskie natężenie namiętności oraz zaangażowania własnego. Styl przywiązaniowy unikowy może być traktowany jako predyktor w tych dwóch aspektach jakości związku. Styl lękowo-ambiwalentny można natomiast traktować jako predyktor trzech aspektów jakości życia nupturientów. Nasilony styl lękowo-ambiwalentny wyjaśnia wzrost namiętności, zobowiązania oraz zaangażowania własnego.

Style przywiązaniowe ukształtowane we wczesnym dzieciństwie pozwalają wyjaśniać i prognozować wskaźniki jakości związku narzeczeńskiego w dorosłości. Wysokie nasilenie stylu bezpiecznego łączy się z pozytywnymi emocjami partnerów, ze skłonnością do wspierania partnera, angażowania się we wspólną komunikację, a ujemnie koreluje z zachowaniami destrukcyjnymi w związku. Literatura potwierdza także związki stylów przywiązania z samooceną i różnymi formami miłości wśród dorosłych (Feeney, Noller 1990). Badania dotyczące podobieństwa stylów przywiązania między partnerami wskazują, że dobór współpartnera związku dokonywany jest stosunkowo często zgodnie z reprezentowanym stylem przywiązania, zarówno dotyczącym stylu bezpiecznego, jak również stylów pozabezpiecznych (Kirkpatrick, Davis, 1994; Feeney, 1994; Tryjarska, 2012). Wysoka stabilność stylów przywiązania wśród dorosłych w różnych związkach pokazuje, iż style te mogą być podstawą do działań profilaktycznych wobec różnych zagrożeń dotyczących współczesnych małżeństw. Stabilność stylów przywiązania ukształtowanych w dzieciństwie pozostaje w swym zasadniczym rysie zarówno w perspektywie krótkotrwałej, jak również długotrwałej funkcjonowania małżeństwa (Fraleay, 2002). Związek bezpiecznego stylu przywiązania z wysoką jakością związku małżeńskiego potwierdzają inne badania przeprowadzone wśród małżonków. Można wnioskować, że taka jakość istniała także w narzeczeństwie. „Style przywiązaniowe przejawiane przez małżonków mogą być uznane za predyktor postrzeganych zachowań partnera (...). Style przywiązaniowe małżonków okazały się istotnym predyktorem zachowań w związku i ich postrzegania u partnera” (Kaźmierczak, Plopa, 2006, s. 121). Literatura przedmiotu potwierdza, że style przywiązania oraz różne aspekty miłości świadczą o zróżnicowaniu jakości relacji między partnerami związku. Osoby reprezentujące konkretne style przywiązania wykazują wobec partnerów zróżnicowane zachowania oraz czerpią z tego faktu zróżnicowaną satysfakcję (Bierhoff, Grau, 1999; Kuczyńska, 2001; Rostowski, 2003; Liberska, Suwalska, 2011; Stöcker, Strasser, Winter, 2003).

Przeprowadzone analizy statystyczne pozwalają uznać współwystępowanie stylów przywiązaniowych z rozumieniem miłości oraz komunikacją interpersonalną w narze-

czeństwie. Znajomość stylów przywiązania wśród nupturientów pozwala z kolei kształtować relacje narzeczeńskie, umacniać je, czy też uświadamiać narzeczonych o potencjalnych zagrożeniach ich wzajemnych relacji, np. w aspekcie komunikacji interpersonalnej. Rezultaty badań pozwalają traktować poszczególne style przywiązaniowe jako predyktory jakości narzeczeństwa.

Bibliografia:

- Bierhoff, H.W., Grau, I. (1999). *Romantische Beziehungen. Bindung, Liebe, Partnerschaft*, Bern: Huber.
- Bowlby, J. (1995). Bindung: Historische Wurzeln, theoretische Konzepte und klinische Relevanz, (in:) G. Spangler, P. Zimmermann (eds.), *Die Bindungstheorie: Grundlagen, Forschung und Anwendung*, 17–26, Stuttgart: Klett-Cotta.
- Bowlby, J. (2007). *Przywiązanie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bukalski, S. (2012). Jakość związku narzeczeńskiego i małżeńskiego. Badania podłużne w perspektywie teorii przywiązania, (w:) S. Bukalski (red.), *Teoria przywiązania i jakość więzi. Analizy empiryczne*, 193–233, Szczecin: volumina.pl Daniel Krzanowski.
- Bukalski, S. (2013). Style przywiązaniowe nupturientów oraz inne czynniki psychologiczne jako predyktory jakości narzeczeństwa. *Analiza empiryczna*, Szczecin: volumina.pl Daniel Krzanowski.
- Czapiga, A. (2007). Wzorzec przywiązania matka - dziecko a proces kształtowania się osobowości w dzieciństwie, (w:) J. Patkiewicz (red.), *Rola więzi w rozwoju dzieci i młodzieży niepełnosprawnej*, 11–17, Wrocław: PTWK.
- Feeney, J.A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfactions across the life cycle of marriage, *Personal Relationships*, 4, 401–416.
- Feeney, J.A., Noller P. (1990). Attachment Style as a Predictor of Adult Romantic Relationships, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2, 281–291.
- Fraley, R.Ch. (2002). Attachment Stability from Infancy to Adulthood: Meta-Analysis and Dynamic Modeling of Developmental Mechanisms, *Personality and Social Psychology Review*, 6, 123–151.
- Harwas-Napierała, B. (2008). *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Holmes, J. (2007). *John Bowlby*, Gdańsk: GWP.
- Kaźmierczak, M., Plopa, M. (2006). Style przywiązaniowe partnerów a jakość komunikacji w małżeństwie, *Psychologia Rozwojowa*, 4, 115–126.
- Kiereś, B. (2008). Przyjaźń narzeczeńska i małżeńska, *Roczniki Teologiczne*, 10, 167–175.
- Kirkpatrick, L.A., Davis, K.E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis, *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 502–512.
- Kosmala, K. (1999). Miłość narzeczeńska, (w:) E. Ozorowski (red.), *Słownik Małżeństwa i Rodziny*, 275, Warszawa-Łomianki: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej.

- Kuczyńska, A. (2001). Styl przywiązania a zachowania wiążące, *Czasopismo Psychologiczne*, 1, 7-15.
- Lewis, R.A., Spanier, G.B. (1979). Theorizing about the Quality and Stability of Marriage, (in:) W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, I.L. Reiss (eds.), *Contemporary Theories About the Family. Research-Based Theories*, t. 1, 268-294, New York: The Free Press.
- Liberska, H., Suwalska, D. (2011). Styl przywiązania a relacje partnerskie we wczesnej dorosłości, *Psychologia Rozwojowa*, 1, 25-39.
- Plopa, M. (2007). *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Plopa, M. (2007a). *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Plopa, M. (2008). *Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych (KSP). Podręcznik*, Warszawa: Vizja Press&It.
- Póltawska, W. (1993). *Przygotowanie do małżeństwa*, Kraków: WAM.
- Rostowska, T. (2007). Komunikacja w rodzinie jako uwarunkowanie jakości życia, (w:) M. Plopa (red.), *Człowiek u progu trzeciego tysiąclecia. Zagrożenia i wyzwania*, t. 2, 277-299, Elbląg: Wydawnictwo EUH-E.
- Rostowski, J. (2003). Style przywiązania a kształtowanie się związków interpersonalnych w rodzinie, (w:) I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny*, 19-31, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Spanier, G.B., Lewis R.A. (1980). Marital Quality. A Review of Seventies, *Journal of Marriage and the Family*, 42, 825-839.
- Sternberg, R.J. (1997). Construct validation of a triangular love scale, *European Journal of Social Psychology*, 27, 313-335.
- Sternberg, R.J. (2007). Dwuskładnikowa teoria miłości, (w:) R. Sternberg, K. Weis (red.), *Nowa psychologia miłości*, 275-296, Taszów: Moderator.
- Stöcker, K., Strasser, K., Winter, M. (2003). Bindung und Partnerschaftsrepräsentation, (in:) I. Grau, H.W. Bierhoff (eds.), *Sozialpsychologie der Partnerschaft*, 137-163, Berlin, Heidelberg: Springer.
- Tryjarska, B. (2012). Style przywiązania partnerów a tworzenie bliskich związków w dorosłości, (w:) B. Tryjarska (red.), *Bliskość w rodzinie. Więzi w dzieciństwie a zaburzenia w dorosłości*, 185-217, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Weryszko, M. (2010). Wpływ komunikacji w narzeczeństwie na zadowolenie z małżeństwa, (w:) W. Muszyński (red.), *Wartości w rodzinie: ciągłość i zmiana*, 131-141, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wojciszke, B. (1995). Mierzenie miłości - Skale Namiętności, Intymności i Zobowiązania, *Przegląd Psychologiczny*, 1-2, 215-234.
- Wojciszke, B. (2009). *Psychologia miłości. Intymność. Namiętność. Zobowiązanie*, Gdańsk: GWP.